

Прийоми організації завершальної частини в усній публічній промові (теоретичні та практичні аспекти)

У статті розглянуто конкретні прийоми організації, роль і значення завершальної частини публічної промови.

Ясність викладу та сприйняття усної публічної промови значною мірою залежать від чіткості її побудови, детальної розробки її головних структурних компонентів. Закінчення, на думку фахівців, є найвідповідальнішим із них. Його важливість цілком очевидна, бо "на якій ноті завершить свій виступ промовець, з яким закликком він звернеться до аудиторії, під враженням яких слів люди підуть із заходу, залежатиме успіх усього виступу" [5, 55].

У сучасному діловому світі *завершальна частина* являє собою фінал ораторської промови, "який містить стислий виклад змісту всієї промови, з повторенням головних думок, із можливим узагальненням та спонукуванням" [8, 67]. Іншими словами, промовець підсумовує висловлене, наголошує на його значенні, ще раз повторює порушені у виступі питання, ставить перед аудиторією завдання, говорить про перспективи, закликає до безпосередніх дій. На думку науковців, "якщо функція вступної частини полягає в тому, щоб привернути увагу слухачів, то завдання завершальної – підсилити ефект від висловленого" [4, 92]. Фінал промови – це квінтесенція сказаного, "останній, найбільш сильний за дією емоційний "акорд", що довершує формування почуттів у слухачів" [3, 15]. У цьому контексті особливого значення набувають поради досвідчених фахівців, конкретні прийоми організації завершальної частини усної публічної промови. Зокрема, відомий дослідник риторики А. Ф. Коні зазначав: "Закінчення – це вирішення всієї промови (як у музиці останній акорд... хто має музичне чуття, той завжди може сказати, не знаючи п'єси, роблячи висновок тільки за акордом, що

п'єса завершилася); кінець має бути таким, щоб слухачі відчували... що далі казати нічого" [6, 144]. На думку А. Ф. Коні, оратор наприкінці свого виступу має логічно поєднати думки вступу промови та завершальної частини, створивши *ефект "закруглення"*. Специфіка такого закінчення викликана тим, що публічна промова насамперед сприймається на слух. За цих умов аудиторії дуже важко пригадати тези початку промови. У цьому контексті *ефект "закруглення"* швидко допомагає слухачам зв'язати всю інформацію в одне логічне ціле, найкраще зрозуміти суть публічного виступу.

Серед інших прийомів організації закінчення в промові науковці виділяють:

1. **Узагальнення** – закінчення, що синтезує виклад та міркування, які наводяться в середній частині промови; виявляє себе в двох різновидах – *рекапітуляції та висновках*.

Рекапітуляція – стисле повторення змісту промови, зведення до купи її різноманітних думок, фактів, подробиць. Іншими словами, це підсумки публічного виступу. Приклад: "Я би хотів коротенько підбити підсумки, враховуючи майже всі виступи, які тут були, виділити те, що я вважаю, зі своєї точки зору, цікавим і важливим. Ми зосередилися на таких двох блоках питань: земельна реформа і паювання майна, тому що ці питання стосуються безпосередньо реструктуризації існуючих КСП. По земельній реформі тут вималювалося дві точки зору. Одна точка зору більш радикальна: потрібно дійсно видавати державні акти і це є основним, базовим чинником аграрної реформи. Інша точка зору така: не треба поспішати, давайте не буде

мо ламати дров, щоб не було в нас парцеляції і т. ін. Звичайно, і та, й інша точки зору мають право на існування. Що, так би мовити, вселяє в мене оптимізм – це те, що однаково державні акти будуть видаватися, оскільки існують об'єктивні економічні закони. Без фундаменту неможливо побудувати будинок". (Виступ керівника економічної секції Проекту паювання сільськогосподарських земель Сергія Дем'яненка на засіданні круглого столу "Як створити нові ефективні сільськогосподарські підприємства в Україні" 27 березня 2000 р.)

Висновки (висновок) – це вид або частина закінчення як думки-наслідку, що випливає з аргументації в головній частині промови. Приклад: "Який же висновок із цієї частини мого виступу? На жаль, дуже песимістичний. Доки не подолають соціальні проблеми, сподіватися на кардинальні зрушення в боротьбі з корупцією я особисто не можу". (Виступ головного консультанта-експерта з підготовки проекту Концепції боротьби з корупцією Міністерства юстиції України Анатолія Закарлюка на засіданні круглого столу "Тіньова економіка: виклик курсу реформ та міжнародному іміджу України" 17 листопада 1997 р.)

На практиці ці два різновиди узагальнення досить часто ототожнюють. Але це є помилкою, оскільки "висновки – це нові думки, що виводяться з раніше сказаного, а підсумок – це короткий повтор головних положень промови" [2, 74].

2. **Висловлення побажань** – це такий вид закінчення, який несе в собі оптимістичну оцінку подальшого розвитку подій. Приклад: "Шановні друзі! Україна і світ вступають у дуже відповідальний відрізок часу. Від нас залежить, яку спільну відповідь ми запропонуємо на виклики сьогодення. Нехай рік 2004 стане для всіх нас роком здійснення надій, реалізації планів та досягнення поставлених цілей. Бажаю вам, вашим державам і народам миру, злагоди, добра і процвітання". (Виступ Президента України Леоніда Кучми перед представниками дипломатичного корпусу 6 лютого 2004 р.)

3. **Спонування** – елемент завершальної частини ораторської промови, який містить заклик прийняти рішення та здійснити певні дії, виходячи з наведеної в промові аргументації. Приклад: "Шановні учасники форуму! Надто багато сьо-

годні вирішується, щоб хтось міг відсидітися з краю. Логіка подій вимагає визначення, ініціативи й готовності взяти на себе відповідальність. Давайте приймати рішення і діяти. Час не чекає". (Виступ Віктора Ющенка на Народному форумі "За демократичний розвиток України" у вересні 2002 р.)

4. **Висунення пропозиції** – пропонує шлях виходу з існуючої проблеми, визначає подальший розвиток подій. Застосовується у промовах з дискусійних питань. Приклад: "Останні три місяці ініціативи про створення громадсько-політичної організації як організаційної форми демократичної коаліції висловлювалися в десятках листів та звернень. Громадсько-політична організація, що спирається на унікальний політичний досвід її учасників, може швидко наростити політичні м'язи, стати не просто виразником настроїв більшості громадян, а й осередком консолідації на рівні села, міста, району чи регіону. У передвиборній боротьбі її завдання – працювати якомога ближче до виборців тому, що досвід передвиборної боротьби громадсько-політичної організації може стати базою для реалізації проекту нової потужної парламентської партії європейського типу. У зв'язку з цим пропоную найближчим часом створити ініціативну групу, яка впродовж наступних місяців проведе роботу по Україні з узгодження організаційних форм та визначення програми, щоб восени могли зібратися й узгодити наші подальші політичні дії". (Виступ Віктора Ющенка на форумі "Нашої України").

5. **Загострення проблеми** – прийом організації закінчення, який демонструє можливий розвиток подій у негативній "загрозливій" формі, підкреслюючи значення порушеної в промові проблеми. Приклад: "Якщо ситуація із забезпеченням безпеки на ЧАЕС не зміниться, "чорнобильське лихо" може знову нагадати про себе всьому світу". (Виступ народного депутата України Володимира Гошовського на круглому столі "Перетворення ЧАЕС на екологічно безпечну зону: реалії та перспективи" 17 грудня 2003 р.)

6. **Клаузула** (від лат. clausula – "закінчення", "замикання") – ефективне закінчення промови, що несе особливе емоційне, смислове навантаження. Приклад: "Я тихо кажу собі і вам: слава українцям, які люблять Україну навіть такою, якою вона є. Слава українцям, які хочуть бачити

її модернішою. Та найбільша слава тим українцям, які хочуть і здатні зробити її кращою. *Спішіть робити добро. Щастя Вам*". (Виступ Віктора Ющенка на III Всесвітньому форумі українців).

Таким чином, закінчення в усній публічній промові – досить відповідальний структурний елемент, який значною мірою визначає успіх всього публічного виступу. Воно має бути цікавим, емоційним і водночас логічно узагальнюючим змістом всієї публічної промови. Останнє досягається шляхом копіткої роботи над словом і є свідченням високого професіоналізму та майстерності автора тексту.

1. Анисимова Т. В., Гимпельсон Е. Г. Современная деловая риторика. – М., 2001.
2. Бадмаев Б. Ц., Малишев А. А. Психология обучения речовому майстерству. – М.: Власдос Пресс, 2002.
3. Белостоцкая Н. Г. Работа лектора над речью. – М.: "Знание", 1974.
4. Жаркова Л. П. Майстерність публічного виступу. – К.: Політвидав України, 1982.
5. Ильин А. Л., Кадацкий В. Ф., Никифоров К. В., Пихоя Л. Г. Отзвук слова. Из опыта работы спичрайтеров первого президента России. – М.: ИМА-пресс, 1999.
6. Кони А. Ф. Избранные произведения. – М., 1956.
7. Українська мова: Енциклопедія. – К.: "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2000.
8. Филиппов А. В., Романова Н. Н. Публичная речь в понятиях и упражнениях. – М.: Издательский центр "Академия", 2002.